
SITAATIOITA eli TOISTON PYSYVYYS

Ajattelu-joka-ei-tahdo-sanoa-mitään

Ensio Puoskari

Yritän pysytellä filosofisen diskurssin rajalla. Kyse on filosofian rajoista eikä sen kuolemasta, sillä en alkuunkaan usko siihen mitä nykyään kovin helposti kutsutaan filosofian kuolemaksi. En myöskään usko minkään muun (kirjan, ihmisen, jumalan) yksinkertaiseen kuolemaan... Tarkastelen siis rajaa, josta lähtemällä filosofia on tullut mahdolliseksi, josta lähtemällä se on pystynyt määrittelemään itsensä epistemeksi. Tämän filosofia on voinut tehdä vain käsitteellisen vastakkainasettelujen järjestelmän muodostamien perustavien rajoitusten sisäpuolella toimimalla, sillä näiden vastakkainasettelujen ulkopuolella filosofia ei ole mahdollista.

Derrida 1988, 15

Välistä tuntuu helpottavalta ja nautinnolliselta lukea tekstiä joka vastustaa absoluuttisesti kaikkia tulkintayrityksiä. Derridan tekstit so-pivat tähän ihanteellisesti. Välistä taas tuottaa vielä suurempaa nautintoa lukea sellaisia tul-kintoja Derridan teksteistä, joihin nimeltä mainitsematon tieteen 'parhaat kyvyt' meillä ja muualla(kin) projisoivat intellektuaalisia (lue: henkilökohtaisia) turhaumiaan.

Se mikä minua Derridan teksteissä kiehtoo on se, että niillä on sama efekti kuin todellisuu-della – molempien olemassaolon voi päätellä siitä, että ne ilmenevät esteinä subjektiivisille tahtoakteilleni. Siitä ja vain siitä tiedän, että ne ovat olemassa.

Dekonstruktion vaikeus johtuu siitä, että sen kohteesta ja tavasta lähestyä tätä kohdet-ta ei voi sanoa mitään varmaa. Se on "ajatte-lua-joka-ei-tahdo-sanoa-mitään" (20). Derridan tekstin 'läpätunkemattomuus' tuottaa hankaluuksia 'läpinäkyvien' tekstien lukijoil-le, koska derridalainen 'tekstigeneraattori' separoi tekstistä ainoastaan lisää tekstiä. Ajat-telun-joka-ei-tahdo-sanoa-mitään harjoittami-nen edellyttääkin Derridan mukaan

että tuottaa satoja sivuja samalla sekä peräänan-tamatonta että elliptistä kirjoitusta, joka kierretään ja kaarretaan monilla varotoimenpiteillä, si-taateilla, kollaaseilla ja täydennyksillä ja jossa jokainen käsite kytketään päättymättömään erojen ketjuun, aina näiden käsitteiden ylipyppykiytymi-seen saakka (23).

Tässä arvostelussani en mene siihen ansaan, että yrittäisin jäljittää Derridan intentioita. Sen sijaan valitsen 'sitaatiostrategian', jonka avulla pyrin osoittamaan miten Derridan

tekstit kirjoittautuvat länsimaisen metafysiikan sisään ja alkavat 'pelata omaa peliään' niiden ehdolla. Tätä 'loismetafysiikkaansa' Derrida selventää haastattelukirjassaan *Positioita*: "sen sijaan että tarkasteltaisiin pelkästään ajatusten sisältöä, pitäisi myös analysoida millä tavalla tekstit on tehty (55). 'Sitaatiojournalismin' avulla nostan esittelyyn joitakin dekonstrukttiivisen ajattelun keskeisiä teemoja, jotka liittyvät filosofiaan tekstuaalisena työnä, grammatologiaan disseminaationa, erouman talouteen, metafysiisiin sulkeumiin ja pariin tiedotusopilliseen implikaatioon.

Filosofia tekstuaalisena työnä

MODERNI MAAILMA DOKUMENTOI BYROKRAATTISTEN ORGANISAATIOIDEN TUOTTAMAN MATERIAALIN SEN SIJAAN ETTÄ SE DOKUMENTOISI SEN BYROKRAATTISEN AKTIVITEETIN, JOKA ON TUOTTANUT DOKUMENTIT.

Aronpuro 1986, 78

Filosofisesti mielenkiintoisin jakso *Positioissa* on Houdebina ja Scarpettan kanssa käyty keskustelu vuodelta 1971, jossa haastattelijat yrittävät saada Derridaa määrittelemään oman positionsa filosofian kentällä. Tavoilleen uskollisena Derrida kuitenkin välttelee antamasta määritelmiä. Määritelmien sijasta hän suhteuttaa omia käsitteitään joidenkin hänelle keskeisten filosofien teksteihin ja heidän avainkäsitteisiinsä.

Haastattelussa käydään läpi seuraavia ajattelijoita Hegel, Heidegger, Husserl, Saussure, Lacan, Freud, Marx, Lenin, Althusser, Artaud, Bataille, Mallarme, Sollers. Dekonstruktio näkökulmasta haastattelussa nostetaan esille monia filosofisia käsitteitä: historismi, materialistisen dialektiikan teksti, idealismi, nimen logiikka, ristiriidan ja tiedos-

tamattoman käsite, signifikoivien sosiaalinen käytäntö, toiseus, tilan asettuminen, kastraatio, mimesis, symbolinen järjestys, disseminaatio, jälki, difference, arkkikirjoitus joitakin keskeisimpiä mainitakseni.

Haastattelussa keskeiselle sijalle nousee tekstuaalisen produktiviteetin käsite ja Tel Quelin 'materialistinen estetiikka', jota sekä haastattelijat ja haastateltu tuon tuostakin käyttävät yhteisenä kontekstina. Derrida korostaa filosofiaa tekstuaalisena työnä:

on kehiteltävä tekstuaalisen työn strategiaa, joka hetki hetkeltä lainaa vanhan sanan filologiaasta ja tuottaa heti uuden vanhasta eroavan. (...) Toisaalta on käännettävä nurin traditionaalinen historian käsite ja samanaikaisesti osoitettava uuden "käsitteen" eroaminen vanhasta, ja toisaalta on pidettävä huolta siitä, että kyseistä uutta "käsitetä" ei nurinkääntämisen ja käsitteellistämisen yksinkertaisen tosiseikan kautta haltuunoteta. Uutta käsitteellistystä tuotettaessa on nimenomaan otettava huomioon että käsitteellistys itse, ja yksin se, voi tuoda "kritisoidun" uudelleen esille. Täten tekstuaalinen työ ei voi olla puhtaasti "teoreettista", "käsitteellistä" tai "diskursiivista", ts. se ei voi olla diskurssia, jota olemus, merkitys, totuus, tietoisuus, ideaalisuus jne. kokonaisuudessaan säätelevät. Tekstiksi kutsumani myös "käytännöllisesti" kirjoittaa uudelleen ja muuttaa kuvattun kaltaisen diskurssin rajat. Tällainen yleinen teksti on olemassa kaikkialla missä (siis kaikkialla) kyseisen diskurssin ja sen järjestelmän (olemus, merkitys, totuus, intentionaalinen merkitys, tietoisuus, ideaalisuus, jne) rajoja muutetaan, missä toisin sanoen tämän diskurssin käsitteet asetetaan merkin (marque) asemaan ketjussa, jota diskurssi on strukturaalisen harhaisesti halunnut ja uskonut voivansa hallita (64-65)

Siinä melko tyhjentävä määritelmä dekonstruktiosta filosofisena strategiana, joka purkaa länsimaisen metafysiikan etuoikeutetut termit sisältä käsin. Lukekaamme tätä sitaattia 'dekonstruktiivisesti'.

Siinä Derrida asettuu antihumanistiselle kannalle vastustamalla filosofisten tekstien 'syväluentaa', perimmäisten merkitysten etsintää:

tekstejä ei tule lukea hermeneuttista tai eksegeettistä metodologiaa käyttäen, joka etsii valmiita signifikoitua tekstuaalisen pinnan alta. Lukeminen on transformoivaa (68)

Toiseksi Derrida allekirjoittaa eksplisiittisesti Althusserin symptomaalisen luennan annin mitä tulee antihistorismiin:

ei ole olemassa yhtä yleistä historiaa, vaan tyyliltään, rytmiltään ja kirjoitustavoiltaan erilaisia historioita, jotka ovat erilaisia, eriytyneitä. Tämän, samoin kuin Sollersin 'monumentaalisiksi' kutsuman historian käsityksen, olen aina allekirjoittanut (63)

Tämä ei kuitenkaan merkitse että Derridan tekstit olisivat syntyneet historiattomassa tyhjiössä, sillä Derrida muistuttaa että myös yhteiskunnallisilla käytännöillä on merkitystä tekstuaalisessa työssäkin

työ, jota olen pyrkinyt tekemään, on rajoitettua, mutta sillä on oma kenttänsä ja omat leikkauspisteensä eikä se ole mahdollista kuin erittäin määräytyneessä historiallisessa, poliittisessa, teoreettisessa jne. tilanteessa (68)

Mutta tämän vastakohtana Derrida luonnehtii työtään myös näin

työssäni on kyse tekstuaalisista siirtymistä, joiden reitillä, muodolla ja välttämättömyydellä ei ole mitään tekemistä 'ajattelun kehityksen' tai diskurssin teleologian kanssa (55)

Myös kolmas haastattelun ajankohtana pinnalla ollut antikäsité, antipsykologismi, tulee ilmi Kristevan haastatteluosuudessa, jossa se liittyy Saussuren tapaan asettaa puhe etusijalle kirjoitukseen nähden (tästä kohta lisää).

Empirismen, historismin ja psykologismin sijasta Derridalle keskeisiä ovat 'intertekstuaaliset käytännöt', jotka vastustavat kaikenlaisia länsimaisen metafysiikan sulkeumia. Dekonstruktiio tekstuaalisena käytäntönä onkin ennen kaikkea merkin käsitteen irrottamista sen vääristä 'perustoista' (se korvautuu jäljellä, joka on aluton alkua ja loputon loppu). Derridan mukaan dekonstruktiio

kohdistuu merkin problematiikkaan ja tämän problematiikan perustavanlaatuisiin kytkentöihin logosentrismin sekä tietoisuuden tai alkuperäisen subjektin filosofiaan (66)

Haastatteluissa korostuvat dekonstruktion antistrukturalistiset piirteet, joita Derrida ei väsy toistamasta.

Filosofisia tekstejä parempia tekstuaalisen työn kohteita ja esimerkkitaapauksia länsimaisen metafysiikan kritiikissä ovat olleet avantgardistiset kaunokirjalliset tekstit, joissa on jo tapahtunut se mitä Derrida tavoittelee filosofisen käytännön tasolla, nimittäin lineaarisen foneettisen kirjoituksen kumoaminen – identiteetin logiikan korvautuminen erojen leikillä. Artaudin, Bataillen, Mallarmen ja Sollersin

tekstit demonstroivat ja käytännössä dekonstruivat kirjallisuudelle annettua esittämistehtävää (73-74)

Nämä tekstit "organisoivat filosofisia käsitteitä vastustavan struktuurin" (74). Derridan mukaan hänen omat tekstinsä eivät kuulu "filosofiseen" eivätkä 'kaunokirjalliseen' rekisteriin" (75). Derrida kehittääkin teksteissään

näiden sijaan uuden tyyppisen tekstimuodon, jossa filosofian tarkastelua tekstuaalisena työnä voidaan harrastaa. Tämä tekstimuoto on kaksoistiede, joka operoi kaksoisrekisterissä. Kaksoisrekisteriin Derrida päätyi omien sanojensa mukaan

koska olin vakuuttunut, että ellei filosofisen dekonstruktion yleistä, teoreettista ja systemaattista strategiaa yksityiskohtaisesti valmistella, tekstuaaliset interventiot ovat aina vaarassa puolimatassa pudota takaisin empiristiseen kokeiluun tai ylimäärään ja joskus vielä samanaikaisesti klassiseen metafysiikkaan (73).

Dekonstruktio kaksoistieteenä operoi kaksoisrekisterissä. Siinä on kysymys samalla kertaan nurinkääntämisestä ja positiivisesta siirtymästä, transgressiosta. Filosofian tekstuaalisessa luennassa

käsitteet on merkittävä kaksi kertaa: dekonstruoidussa kentässä – nurinkääntämisvaihe – ja dekonstruoitavassa tekstissä, käsitettä otteessaan pitäneiden vastakkainasetteluiden ulkopuolella (79)

Tämä johtaakin Derridan teksteissä binaarioppositioiden purkamiseen, ylittämiseen ja uudelleen uuteen rekisteriin kirjoittamiseen. Dekonstruktion yleisenä strategiana on binaarioppositioiden kyseenalaistaminen. Derrida kuitenkin varoittaa:

on vältettävä binaaristen vastakkainasettelujen yksinkertaista neutralisointia samoin kuin vastakkainasettelun ylläpitämistä siten että jäädään yksinkertaisesti niiden muodostaman suljetun kentän sisään (47-48).

Klassisen filosofian väkivaltaisten hierarkioiden (materia/henki, materia/ideaalisuus, materia/muoto, mies/nainen, tosi/epätosi, signifikoiva/signifikoitu jne.) sijaan Derrida kehittää ratkeamattomien termien varaston (far-

makon, hymen, täydennys, grammi, tilan asetuminen, jälki, disseminaatio jne.), "jotka eivät koskaan muodosta kolmatta termiä eivätkä aikaansaa spekulatiivisen dialektiikan muotoisia ratkaisuja" (50). Näissä käsitteissä on kyse merkin käsitteen radikaalista kyseenalaistamisesta, joka puolestaan johtaa tieteen käsitteen kyseenalaistamiseen. Merkin käsitteen nurinkääntämisen tieteenfilosofiset seuraukset ovat: se

- * muuttaa tieteen rajoja ja kirjoittaa niitä uudelleen
- * panee tieteen normit toimimaan omassa kirjoituksessaan vapaasti, mutta kuitenkin tieteellisen tarkasti
- * osoittaa klassisen tieteellisen kentän rajat ja löysentää näitä rajoja.

Filosofia tekstuaalisena työnä ei ole kuitenkaan tekstin mielivaltaista tulkintaa, merkitysten tuottamista merkityksen tuottamisen vuoksi, vaan kurinalaista, ankaraa tiedettä, sillä

pyrin niin tarkasti kuin mahdollista ottamaan huomioon filosofeemien ja episteemien filosofian sisäisen ja säännöllisen leikin kohtelematta niitä kaltoin ja antamalla niiden liukua loppuunkulumiseensa, epäolennaiseksi tulemiseensa, sulkeumaansa asti (15)

Loppujen lopuksi Derridan tekstuaalisuuden käsite on niin yleinen, että "tekstin ulkopuolelle" ei todella jää mitään. Bataillen yleisen talouden käsitettä hyväksi käyttäen Derrida ottaa käyttöön myös yleisen tekstin käsitteen, jota

ei voida redusoida kirjaksi tai kirjastoksi eikä sitä voi hallita jokin sen kaikkia liikkeitä säätelevä klassisessa mielessä ymmärretty viittauskohde, asia tai transkendentiaalinen signifikoitu (51).

Miten dekonstruktiivista tekstuaalifilosofiaa

sitten olisi luettava, jos Derridan teksteistä on turha lähteä jäljittämään transkendentiaalisia signifikoituja, merkkiprosessin tuonpuolisia todellisuuksia. Vastaus on tietenkin itsestään-selvä: intertekstuaalisesti. On asetettava siihen filosofiseen kenttään, johon Derrida on itsensä kirjoittanut ja kirjoittauduttava Derridan tekstiin Derridan tekstuaalisen työnsä kohteeksi valitsemien tekstien kautta. Tätä strategiaa suosittelee myös Derrida lukijoilleen:

on ennen kaikkea luettava uudestaan ja uudestaan niitä joiden jäljissä minä kirjoitan, 'kirjoja' joiden marginaaleista ja rivien välisiä luen tekstin, lähes samanlaisen mutta kuitenkin täysin toisen (13).

Olette juuri lukemassa sellaista tekstiä, arvosteluani Derridan haastattelukirjasta *Positioita*, joten jatkakaa lukemista ja terästäkää tarkkaavaisuuttanne, sillä siirryn näistä yleisistä filosofisista lähtökohdista hiukan erityisempään luentaan.

Grammatologia disseminaationa

ALUSSA OLI JÄLKI
Kari Aronpuro 1986, 78

Edellä esitetyn perusteella on helpompi ymmärtää Derridan grammatologista projektia kirjoituksesta disseminaationa, jonka tavoitteeksi Derrida määrittelee merkin (signifikoivan ja signifikoitun erottamattomuuden) kumoamisen. Derrida hahmottelee tavoitetaan näin:

olen ensimmäisistä julkaisemistani teksteistäni lähtien yrittänyt systematisoida dekonstruktivisen kritiikin transkendentiaalisiksi signifikoituksi tai telokseksi käsitettyä merkityksen auktoriteettia vastaan (56)

Grammatologian lähtökohdat löytyvät Saus-

suren ajattelusta jonka sisään Derrida itsensä kirjoittaa nurinkääntämisen ja positiivisen säilyttämisen metodiaan käyttäen. Derrida kritisoi Saussurea psykologismista, fonologismista ja kirjoituksen poissulkemisesta teoksessaan *Of Grammatology*. Se mikä Saussuren ajattelussa on kestävä on kielen ymmärtämisen erojen järjestelmänä. Tämä ydinajatus sisältyy seuraavaan Saussuren sitaattiin, jonka Derrida allekirjoittaa:

"puhuttu kieli ei ole luonnollista ihmiselle, vaan kyky muodostaa kieli, toisistaan erottuvien merkkien järjestelmä" (30)

Grammatologiassa Derrida kirjoittautuu sisään Saussuren teoksen *Course in General Linguistics* siitä kohdasta, jossa Saussure määrittelee semiologian lingvistiikkaa yleisemmäksi merkkejä koskevaksi tieteksi:

*kutsun sitä [grammatologiaksi]... koska sitä ei ole olemassa, emme voi sanoa mitä se tulee olemaan, mutta sen olemassaolo on perusteltu ja paikka etukäteen määrätty. Lingvistiikka on vain osa tätä yleistä tiedettä ja [grammatologian] löytämiä lakeja voidaan soveltaa lingvistiikkaan (Derrida 1976, 51; *Positioissa* kts. s. 31).*

Nurinkääntämisen metodi kohdistuu juuri Saussuren psykologisiin aspekteihin, "on vaikea ymmärtää kuinka yleinen semiologia voi sisältyä psykologiaan – paitsi nimenomaan siten että tehdään foneettisesta merkistä kaikkien merkkien 'malli'" (31) ja signifikoitun asettamiseen signifikaatioprosessin ulkopuolelle, sen tekemiseen 'transkendentiaaliseksi signifikoituksi', joka "ei viittaa mihinkään signifikoivaan" (28) eli se "ylittää signifikoivien ketjun eikä määrättyllä hetkellä enää toimi signifikoivana" (28).

Derrida asettuikin *Grammatologiassa* kannattamaan Saussuren lingvistisen semiotiikan

sijasta Peircen filosofista semiotiikkaa, jonka merkkiprosessin (semiosiksen) luonteelle on ominaista sen päättymättömyys, sillä jokaisesta interpretantista (merkistä jonka avulla tuotetaan toinen merkki) voi tulla uusi interpretantti. Derridan dekonstruktio tekstuaalisena työnä toimii samalla periaatteella kuin yksittäinen merkki signifiikaatioprosessissa. Tämä käy ilmi siinä tavassa, jolla Derrida määrittelee kirjoituksen. Kirjoitukselle Derridan tar koittamassa mielessä on ominaista, että

signifikoivien ketjun on mahdotonta pysähtyä signifikoituun. Signifikoitu panee yhä uudestaan alulle signifikoivien ketjun ja on näin merkitystä tuottavan substituution asemassa (85)

Analogisesti dekonstruktio siihen liittyvine termeineen noudattaa tätä substituutioiden loputtomuuden logiikkaa. Dekonstruktio voidaan tulkita päättymättömäksi projektiksi peircelaisen merkkiprosessin tai deleuzelaisen rihmastologian tavoin, sillä

dekonstruktion alkamista ei voi päättää tahdonalaisesti eikä sillä ole absoluuttisen alun luonnetta. Se ei tapahdu missä tahansa eikä absoluuttisesti toisaalla, vaan dekonstruktio alkaa ja etenee nimenomaan dekonstruoitavasta diskurssista paikallistavien voimainjojen ja hajottavien voimien mukaisesti (85)

Nurinkääntäminen on kuitenkin vain Derridan tekstuaalistrategian toinen puoli. Kuten muistamme Derrida korostaa myös sen säilyttävää puolta. Näin myös ja ennen kaikkea Saussuren tekstien kohdalla. Sen minkä Derrida torjuu Saussuren (ja häntä seuraavien strukturalistien) ajattelussa on semiologian muuttaminen translingvistiikaksi, niin kuin Barthes'n ja Levi-Straussin 1960-luvun töissä enemmän tai vähemmän tapahtui. Säilytettävää Saussuren ajattelussa on juuri se että

"Saussure tekee lingvistiikasta vain yleisen semiologian alalajin" eli "hänen käyttämänsä merkin käsite kääntyy metafysisistä traditiota vastaan" ja merkityksen polyseemisuus, joka juontuu siitä että "signifikoitua ei voi erottaa signifikoivasta, vaan signifikoitu ja signifikoiva ovat yhden ja saman tuottamisprosessin kaksi eri puolta" (27). Maailmasta tulee täten ehtymätön 'merkkisammio', jota ei voi ammentaa tyhjiin (vaikka jotkut kalkeutuneet intellektuellit näin kuvittelevatkin – tämä vain näin ohimennen).

Juuri tästä perspektiivistä avautuu Derridan lanseeraama grammatologian projekti, uuden kirjoituksen käsite, joka ylittää binaarioppositio puhe/kirjoitus. Grammatologia

saa aikaan puheen ja kirjoituksen hierarkian ja koko siihen liittyvän järjestelmän kääntämisen sekä sen, että tietty kirjoituksen riitasointu tunkeutuu puheen koko kenttään ja purkaa mainittua kenttää säätelevät periaatteet (49).

Derridan 'tekstuaaliprojektissa' on kyse ääneen ja foneettisen kirjoituksen etuoikeutetun aseman tutkimisesta länsimaisessa historiassa (13), sillä Derridan mukaan "puhtaasti foneettista kirjoitusta ei ole olemassa" (33). Grammatologia käsitteleekin

kirjoitusta käsittelevän tieteen välttämättömyyttä, sen mahdollisuuden edellytyksiä ja sitä kriittistä työtä, jonka pitäisi avata toimintakenttä kirjoituksen tieteelle ja kartoittaa tälle tieteelle olemassaolevat epistemologiset esteet (21)

Tämä projekti on joissakin piireissä (meillä kts. Itkonen) tulkittu niin että Derrida pyrki etuoikeuttamaan kirjoituksen puheen sijasta. Derridan mukaan kysymyksessä ei kuitenkaan ole logosentrismin korvautumisesta grafosentrismillä. Derridan mielestä

mikään ei olisi naurettavamman mystifioiva kuin sellainen aksiologinen tai eettinen käänne, jolla palautettaisiin jotkin vanhimman oikeudet kirjoitukselle (21)

Derridan antisubstantiaalisen kielikäsitteilyksen mukaan "kirjoitus ei ala" (22). Kirjoitus tilan asettumisena on grammatologian avain. Derrida selvittää:

yritän kirjoittaa (tilassa) tilan, joka asettaa kysymyksen puheesta ja merkityksestä. Yritän kirjoittaa kysymyksen koskien mikä on tarkoitettu tai intentionaalinen merkitys (22)

Prosessuaalinen kielimalli asettaa merkitysten identiteetin sijalle erojen identiteetin

meidän on ajateltava kaiken merkityksen muodostumisen olevan erojen – ts. jälkien – ei-substantiaalista leikkiä (34)

Grammatologiassa Derrida korostaakin korostamasta päästyään että on vain eroja ja jälkien jälkiä. Disseminaation Derrida ymmärtää seminaaliseksi eroumaksi (differenceksi), joka "ei viime kädessä tarkoita mitään eikä sitä voida niputtaa yhtenäiseksi määritelmäksi" (51). Sitä ei voida palauttaa "eskatologiseen läsnäoloon tai yksinkertaisen alkuperän läsnäoloon" (52). Disseminaatio hymenen grafiikkana Derridalle

"on" kastration leikin kulma, joka ei itse signifikoivaksi, joka ei anna konstituoida itseään signifikoivaksi, ei tee itseään läsnäolevaksi eikä esitä itseään, ei sen enempiä paljasta kuin kätke itseään. Näin ollen se ei itsessään ole totuus (totuus käsitettynä adekvaattisuudeksi tai paljastumiseksi) eikä totuuden peittymistä (89)

Freudilaista kuvastoa jatkaen grammatologia disseminaationa voidaan määritellä päättymättömäksi esileikiksi: loputtomaksi lykkäämiseksi ja tuonemmaksi siirtämiseksi.

Erouman talous

MISSÄ KULLOINKIN OLEMME:
TEKSTISSÄ JOSSA JO USKOMME
OLEVAMME.

Derrida/Aronpuro, motto 1986

Grammatologia osallistuu erouman (oma käänökseni termille difference) talouteen, jota on seikkaperäisesti käsitellyt Irene E. Harvey kirjassaan *Derrida and the Economy of Difference* (1986).

Erouma on epäkäsitteellinen käsite, mutta "tämä ei estä sitä tuottamasta käsitteellisiä vaikutuksia ja verbaalisia tai nominaalisia konkretisoitumia" (46). Erouma on Derridan hankalimpia termejä, joka pakenee 'logosentrisiä' haltuunottoyrityksiä. Erouma aluttomana alkuna asettaa substituutioiden logiikan, joka tuottaa käsitteettömät käsitteet – grammin, varaston, alun, jäljen, tilan asettamisen, täydennyksen, farmakonin, reuna-merkki-raja-alueen.

Erouma tekstin talouden katalysaattorina vastustaa absoluuttisesti kaikkia käsitteellistämisiä, sillä se

ei voi enää nousta hallitsevaksi sanaksi tai yläkäsitteeksi, vaan se estää kaikki yhteydet teologiseen ja toimii työssä, joka kytkee sen muiden 'käsitteiden', 'sanojen' ja tekstuaalisten muodostumien ketjuun (47)

Erouma on jäljen sukulaiskäsite, koska se toimii samoin kuin jälki, joka "ei ole perusta eikä pohja eikä alkuperä eikä se missään tapauksessa voi tehdä ontoteologiaa mahdolliseksi, oli tämä sitten näkevää tai naamioitunutta" (58).

Erouma toimii tekstin rakenteessa foneettista kirjoitusta ja fonosentrisiä vastaan sillä sanan difference a:ta ei voida äänneellisesti erottaa differencen e:stä, se voidaan ainoastaan lukea. Erouma, difference, merkitsee

kirjoitetun merkin äänetöntä interventiota logosentristen tekstien struktuurin sisällä.

Derrida (17-19) antaa eroumalle neljä 'määritelmää', joista saa jotakin kuvaa miten monenlaisiin konteksteihin se voidaan kytkeä:

1. erouma viittaa (aktiiviseen ja passiiviseen) eroamisen liikkeeseen, joka muodostuu viivästyksen, valtuuttamisen, tuonemmaksi siirtämisen, viittaamisen, kiertämisen, lykkäämisen ja varastoon panemisen kautta
2. erouman liike, siinä määrin kun se tuottaa eroja ja erottaa, on kaikkien kielellemme leimaa antavien vastakkaisten käsiteparien (esim. luonto/kulttuuri, aistimellinen/järjellinen, intuitio/signifikaatio, jne.) yhteinen juuri
3. erouma on diakriittisuuden — edellä mainittujen ja muiden — erojen tuottamista
4. erouma nimeää eron ja erityisesti ontologisten eron esiintulon

Samoin kuin grammatologia disseminaationa, eroumankin toiminta ei ole puhtaasti dekonstruoitavaa tekstiä destruktiivaa, sillä myös se

tuottaa systemaattisia ja säännönmukaisia muutoksia, jotka määrättyyn pisteeseen asti tekevät strukturaalisen tieteen mahdolliseksi (35)

Toisin sanoen nurinkääntämisen-positiivisen säilyttämisen dekonstruktioivainen logiikka säätelee myös erouman taloutta, koska se

on systemaattista erojen ja erojen jälkien leikkiä, niiden tilan asettamista, jonka välityksellä elementit liittyvät toisiinsa. Tilan asettuminen on samanaikaisesti sekä aktiivisen että passiivisen intervallien tuottamista, joita ilman 'täysillä' termeillä ei voi olla merkitystä ja joita ilman ne eivät voi toimia (35)

Yleisen tekstin yleinen talous saa konkreetti-

sen ilmentymänsä eroumassa, joka on

nimenomaan taloutta koskeva kysymys ja myös talouden yleisin struktuuri, koska ei ole olemassa taloutta ilman differancea (18)

Tämä saakin Houdebina kysymään "mikä on 'materian ja ristiriidan' ja 'differancen' impliikoiman logiikan välinen suhde" (79), johon Derrida vastaa käsittelemällä Hegeliä ja Leniniä (lukija voi katsoa tarkemmin jos kiinnostaa sivulta 81). Marxisin ja dekonstruktion suhdetta ja dekonstruktioivista tekstistrategiaa dialektisena teksteorianana on käsitellyt tarkemmin Michael Ryan teoksessaan *Marxism and Deconstruction: A Critical Articulation* (1982).

Olemme huomanneet että erouma osallistuu filosofiaan tekstuaalisena työnä, merkin transkendentiaalisen perustan purkamiseen, erojen logiikan tuottamiseen, nurinkääntämisen ja positiivisen säilyttämisen dialektiikkaan. Mihin vielä? Tietenkin subjektin deentralisaatioon, sillä

ei ole olemassa subjektia, joka hallitsisi differancea tai olisi tekijä tai vaikutin, eikä subjektia, joka lopulta ja empiirisesti kykenisi välttämään differancen. Subjektiviteetti, samoin kuin objektiviteetti, on differancen vaikutus, toisin sanoen vaikutus, joka on kirjoitautunut differancen järjestelmään (36)

Tämä määritelmä tulee niin lähelle Lacanin käsitystä subjektista ("signifikoiva esittää subjektin toiselle signifikoivalle", vrt. myös Aronpuro: "olen aluttoman ketjun päättymätön lenkki") että Derrida joutuu myöntämään että näiden "kahden 'subjektin' määritelmän välillä on 'suhde'" (91). Jopa siinä määrin tämä suhde jää vaivaamaan Derridaa, että hän jälkikäteen täydentää omaa suhdettaan Lacaniin ja tämän symbolisen järjestelmän käsitteeseen (116-121) erittäin mielenkiintoisessa

alanootissa johon en voi tässä yleistajuisessa esityksessä puuttua.

Miksi erouma subjektin desentralisaatio on niin olennainen johtuu siitä, että se kyseenalaistaa (tai nurinkääntää) subjektin itselleen läsnäolemisen metafysiikan:

subjekti ei ole läsnä – erityisesti läsnä itselleen – ennen differansea, eikä se muodostu muutoin kuin itsestään eroamalla, tilan asettamisella, 'viivyttämällä', itsestään eriyttämällä (36)

Tässä suhteessa rajalat, laitiset ja hemanukset (kts. *Tiedotustutkimuksen* pääkirjoitus 2/89) jotka väittävät, että "tekstillä kuitenkin aina on tekijänsä ja tekijä vaikuttaa tuotteeseensa" näyttävät asettuvan selkeästi Derridaa vastaan – tai ainakin kuvittelevat niin tekevänsä. Onko tällä kumottu mitä Derrida edellä sanoo subjektin kuolemasta?

Tuskin. Pikemminkin se kertoo että Derridan luenta on jäänyt kovin pinnalliseksi. Ymmärrys on jäänyt siihen mitä Derrida sanoo subjektista nurinkääntämisen logiikkansa puitteissa. Mutta kuten tiedämme (tiedämmekö todella?) dekonstruktioon sisältyy myös positiivinen, säilyttävä momentti. Näin myös subjektin kohdalla. Antakaamme Derridan itsensä lohduttaa rajaloita, laitisia ja hemanuksia ja muita subjektin kuolemasta huolestuneita intellektuelleja:

en ole koskaan väittänyt, että 'kirjoituksen subjektia' ei ole olemassa, en myöskään ole koskaan väittänyt että subjektia ei ole olemassa (90)

Siinä näette että älyköistä älyköin onkin älyköistä älyköin, joka on aina jo vastannut vastauksia kaipaaville. Mitä tästä opimme: muttinen-puolustaa-möttöstä -logiikalla päädyimme ainoastaan ojasta allikkoon. On todellakin otettava vakavasti Derridan vaatimus, "on en-

nen kaikkea luettava uudestaan ja uudestaan niitä joiden jäljissä minä kirjoitan" – ainakin Derridaa lukiessa.

Metafyysiset sulkeumat

IF MIMESIS GIVES YOU A HARD-ON,
GENTLEMEN, WHAT COULD WE
HAVE AGAINST IT

Jean-Francois Lyotard

Ja sitten on vielä nämä metafyysiset sulkeumat, länsimaisen tieteen lapsukset, sen diskursiiviset sokeat pisteet. Derrida sanoo yrittäneensä

analysoida käytettyjä metafyysisiä ennakkoodotuksia ja metafyysistä halua kaikkialla, missä ominaisuuden, oikean merkityksen, itsensä läheisyyden, etymologian jne. arvot on yhdistetty ruumiiseen, tietoisuuteen, kieleen ja kirjoitukseen (60)

Länsimaisen metafysiikan kritiikissä on kyse tieteellisen ajattelun perustojen dekonstruktioista, läsnäolon käsitteiden asettamisesta substituutioiden ketjuun edellä esitellyn nurinkääntämisen ja positiivisen säilyttämisen taktiikkaa noudattaen. Metafyysiikasta irtaantuminen on irtaantumista 'tieto-objektin' annettuna otettavuudesta tutkimaan sen tuottamisen muotoja ilman että ko. objektista tulee uusi 'transkendentiaalinen signifikoitu'. Esimerkiksi merkityksen läsnäoloon liittyvän sulkeuman avaamisen Derrida ymmärtää seuraavasti:

metafyysiikka on aina muodostunut tahdosta tavalla tai toisella irrottaa merkityksen läsnäolo differancessa, ja aina väitettäessä jonkin puhtaasti merkityksen tai signifikoitun alueen tai kerrostuman olevan tarkasti erotetun tai eristetty sama ele toistetaan (39)

Tämä metafyysinen sulkeuma on toiminnassa

myös dialektisen ajattelun sisällä, vaikka Houdebine yrittääkin johdatella Derridaa siihen suuntaan, että ristiriidan käsite olisi anti-metafyysinen samassa mielessä kuin erouman käsite. Derrida kuitenkin vastaa:

en usko että minkään 'tosiseikan' nojalla voisimme väittää, että marxilaisessa tekstissä ristiriitä tai dialektiikka sinänsä pääsisivät metafysiikan vallasta (78)

Mutta kuitenkin Derrida asettuu sille kannalle, että ristiriidan käsite on välttämätön myös uudessa problematiikassa. Olennaista on kuitenkin tekstin heterogeenisyyden säilyttäminen jokaista metafyyisistä sulkemista vastaan. Näin myös marxilaisten tekstisysteemien kohdalla:

toteaisin vielä kerran, että en usko olevan mahdollista puhua – edes marxilaisesta näkökulmasta lähtemällä – homogeenisesta marxilaisesta tekstistä, joka välittömästi vapauttaisi ristiriidan käsitteen spekulatiivisesta, teleologisesta ja eskatologisesta horisontista (78)

Mutta on kysyttävä kykenevätkö dekonstruktiiviset tekstit murtautumaan länsimaisen metafysiikan logiikasta. Ilmeisesti vastauksen on oltava myöntävän kielteinen, koska

jokainen transgressiivisen ele, antaessaan meille mahdollisuuden tarttua metafysiikan sulkeumaan, sulkee meidät uudestaan tämän sulkeuman sisäpuolelle (20)

Toisin sanoen myös dekonstruktiivisen ajattelun on loisittava kritisoimansa logiikan sisällä, sillä mitään Arkimedeen pistettä, josta käsin tämä kritiikki voitaisiin suorittaa ei ole. Heideggerin destruktio on tässä suhteessa 'esimerkillinen' tapa lukea filosofisia tekstejä, koska se purkaa kritisoimaansa tekstiä sen itsensä tarjoamista käsitteistä käsin. Heideggerin esimerkillisyys dekonstruktion kannalta

on siinä, että

Heidegger havaitsi, että metafysiikkaa dekonstruoidessaan hän samalla joutui strategis-ekonomisella tavalla käyttämään metafysiikan kielen leksikaalis-syntaktisia voimavaroja – ja että näin käy aina kun metafysiikkaa dekonstruoidaan (18)

Dekonstruktivistista logiikkaa ei voi erottaa metafyyisistä, sillä

jokaisessa teesissä tai semioottisen tutkimuksen järjestelmässä metafyyiset ennako-odotukset ja kriittiset motiivit toimivat yhdessä (43)

"Uudenlaisen teoreettis-käytännöllisen jäsenytymisen alullepanemisessa on kyse murtuman aikaansaamisesta vielä melko hermeettiseen sulkeumaan" (86) tiivistää Derrida länsimaisen metafysiikkansa kritiikin vaatimattoman tavoitteen. Sanon vaatimaton, koska murtuman aikaansaaminen ei vielä merkitse metafyyisisen tradition kumoamista, sen ulkopuolelle asettumista. Kyseessä on ainoastaan sen toimintalogiikan tiedostaminen ja tämän toimintalogiikan kääntäminen sitä itseään vastaan. Näin siksi, että "se, mikä on rajojaan muuttavan sulkeuman sisällä, voi jatkua loputtomiin" (22).

Implikaatioita

UUTINEN KIRJOITUKSEN KUOLEMASTA SAAVUTTA MEIDÄT HITAASTI

Kari Aronpuro 1983, 47

Edellä esitellystä voidaan tehdä joitakin jeh-topäätöksiä tiedotustutkimuksen, lähinnä viestinnän käsitteeseen liittyvien sulkeumien avaamisen suuntaan. Tai näitä implikaatioita ei itse asiassa edes tarvitse tehdä. Haastattelukirjassa Derrida toteaa *Grammatologiasta*,

että se pohjustaa

tiedonvälityksen alueella tällä hetkellä tapahtuvien mullistusten empiiristä tutkimusta, toisin sanoen niiden uusien struktuurien tutkimusta, jotka tietojen käsittelyssä ja arkistoinnissa ja kaikissa formaalisissa käytännöissään supistavat puheen, foneettisen kirjoituksen ja kirjan osuutta systemaattisesti ja huomattavasti (21-22)

Tiedotusoppineet (ne joiden kärsivällisyys siihen riittää) voivatkin lukea *Grammatologiaa* tästä näkökulmasta. Tällöin sieltä kannattaa etsiä sellaista viestintämuotojen logiikan esitystä, joka ei alistu sen enempää foneettisen kirjoituksen metafysisille sulkeumille kuin lineaarisen viestintämallin (informaation siirron) logiikalle. Grammatologisesta näkökulmasta viestinnälliset tekstit ovat luonteeltaan intertekstuaalisia järjestelmiä. *Grammatologiassa* hahmoteltu 'audiovisuaalinen' kielioppi luontuu tällaisten tekstien tulkintaparadigmaksi kuin luonnostaan, koska nykyiset viestintäkielet ovat yhä enemmän postmodernistisen pastisuuden läpituokemia. Juuri tämän tyyppisiä aspekteja viestinnästä ovat etsineet esimerkiksi Baudrillard (1980, 1983a, 1983b, 1988), Chang (1986, 1987a, 1987b, 1989), Chen (1987), Grossberg (1979, 1982a, 1982b, 1984, 1987, 1988), Poster (1982, 1984) ja Finlay (1987), vaikkakin enemmän Foucault'n ja Baudrillardin kuin Derridan ajattelun pohjalta. Tässä suhteessa poikkeuksen tekee Gregory Ulmerin teos *Applied Grammatology* (1985), jossa on tiedotusopillisesti kiintoisa tarkastelu Eisensteinin merkkiteorian 'grammisuudesta'.

Olellaista Derridan edellä lainatussa vaatimuksessa on, että hän vaatii "mullistusten empiiristä tutkimusta", jonka pitäisi lämmitellä jokaisen tiedotustutkijan sydäntä ja kannustaa heitä etsimään empiirisen tutkimuk-

sen elementtejä *Grammatologiasta* (mikä ei ole välttämättä niitä kaikkein helpoimpia tehtäviä – sanottakoon se nyt tässä ohimennen).

Tämän yleisen uuden viestinnän alueella tapahtuneen mullistuksen lisäksi Derrida ottaa kantaa myös viestinnän erityiskysymykseen kritisoimalla viestinnän käsitteen lineaarista ymmärtämistä, joka mitä ilmeisimmin on 'foneettisuudelle' perustuvan viestintänäkemyksen kulmakivi, joka joutaa murskattavaksi:

Kommunikaatio itse asiassa implikoi lähettämistä jonka tehtävänä on siirtää yhdeltä subjektilta toiselle välittymisprosessista ja merkityksen muodostumisoperaatiosta de jure erillinen signifikoitun objektin, merkityksen tai käsitteen identiteetti. Kommunikaatio edellyttää subjekteja, joiden identiteetti ja läsnäolo on konstituoitunut ennen merkityksen muodostumista sekä objekteja, signifikoituja käsitteitä ja merkitystä, jota kommunikaatiovälityksen ei ajatella konstituoivan tai – de jure transformoivan. A kommunikoi B:n C:lle jne. Merkin kautta lähettäjä kommunikoi jotakin vastaanottajalle jne. (31-32).

Siinä pähkinä purtavaksi älyköillekin tiedotustutkijoille. Kaiken kaikkiaan Derridan ja jälkistrukturalistien vaatimukset tiedotustutkimuksen kannalta voidaan kiteyttää seuraavaan panoptikaalisen, säpinättömän informaatioyhteiskunnan luonnehdintaan:

Sähköinen kielen todellisuus
pistemerkkien, skitsojen kielioppi, skitsovirtojen kielitiede
Video
ei-merkkejä, eimerkitseviämerkkejä
kolme miljoonaa pistettä sekunnissa
Häipyvien ryhmittymien
alituiseen toisilla ryhmillä korvautuva
kuvakieli
Elementtien järjestys toissijainen suhteessa
virtojen hahmojen itsestäänselvyteen
Kieli, joka näyttää

mitä tekeillä
 Arvomerkitykset kadonneet
 laadulliset virrat tuhottu
 Kadonnut
 kirjaan viemisen tarve
 häipyvien ruumiinmerkkien
 muistiin merkitsemisen tarve
 Kieli
 kyky yhdistää
 uusia itsestäänselvyyksiä
 entisiin unihahmojen ulottuvuuksiin
 Muisti rasite
 uskominen joutavaa
 (Kari Aronpuro 1983, 48)

Miten me tiedotustutkijat olemme tähän haasteeseen vastanneet, sitä sopii kysyä, ja kannattaako meidän tiedotustutkijoina edes tähän peliin lähteä? Onko tiedotustutkimus valmis tällaiseen projektiin ja ennen kaikkea onko se valmis purkamaan logosentriset sulkeumansa ja siirtymään pelaamaan peliä sille kentälle jossa peliä jo pelataan? Samoin kuin dekonstruktio, myöskään jälkistrukturalistinen tiedotustutkimus ei voi olla neutraalia: "se tekee interventiota" (97). Tämä tällä kertaa ja omat (propre) nimet kirjoihin.

Kirjallisuus

- ARONPURO, Kari. Merkillistä menoa. Helsinki, Kirjayhtymä 1983.
- ARONPURO, Kari. Kirjaimet tulevat. Helsinki, Kirjayhtymä 1986.
- BAUDRILLARD, Jean. The Implosion of Meaning in the Media and the Implosion of the Social in the Masses. Teoksessa: WOODWARD, K. (ed.). The Myth of Information. Technology and Post-Industrial Culture, ss. 137-148. London, Routledge & Kegan Paul 1980.
- BAUDRILLARD, Jean. Simulations. New York, Semiotext(e) 1983(a).
- BAUDRILLARD, Jean. The Ecstasy of Communication. Teoksessa: FOSTER, H. (ed.). The Anti-Aesthetics. Essays on Postmodern Culture, ss. 126-134. Port Townsend, Bay Press 1983(b).
- BAUDRILLARD, Jean. What Are You Doing After the Orgy? Teoksessa: KOTKAVIRTA, J. & SIRO-NEN, E. (toim.). Moderni/postmoderni, ss. 187-203. Jyväskylä, Tutkijaliitto 1986.
- BAUDRILLARD, Jean. Selected Writings. Cambridge, Polity Press 1988.
- CHANG, Briankle. Mass, Media, Mass-mediation. Jean Baudrillard's Implosive Critique of Modern Mass-mediated Culture. Current Perspectives in Social Theory 7, 157-181, 1986.
- CHANG, Briankle. Deconstructing the Audience: Who Are They And What Do We Know About Them? Communication Yearbook vol. 10, 649-665. Beverly Hills, Sage 1987(a).
- CHANG, Briankle. World and/or Sign: Toward a Semiotic Phenomenology of the Life-World. Human Studies 10:3-4, 311-331. 1987(b).
- CHANG, Briankle. Viestintä dekonstruktion jälkeen, Kohti viestinnän fenomenologista ontologiaa. Tiedotustutkimus 3/1989.
- CHEN, Kuan-Hsing. Mass Media and Postmodernity: The Cultural Politics of Silencing in Jean Baudrillard. Communication Yearbook vol. 10, 666-684. Beverly Hills, Sage 1987.
- DERRIDA, Jacques. Of Grammatology. Baltimore, John Hopkins University Press 1976.
- DERRIDA, Jacques. Positioita. Helsinki, Gaudeamus 1988.
- FINLAY, Marike. Powermatics. A Discursive Critique of New Technologies. London, Routledge & Kegan Paul 1987.
- GROSSBERG, Lawrence. Interpreting the 'Crisis' of Culture in Communication Theory. Journal of Communication 29:1, 56-68, 1979.
- GROSSBERG, Lawrence. Does Communication Theory Need Intersubjectivity? Toward an Immanent Philosophy of Interpersonal Relations. Communication Yearbook vol. 6, 171-205. Beverly Hills, Sage 1982(a).
- GROSSBERG, Lawrence. Experiencing, Signification and Reality: The Boundaries of Cultural Semiotics. Semiotica 41:1/4, 73-106, 1982(b).
- GROSSBERG, Lawrence. Strategies of Marxist Cultural Interpretation. Critical Studies in Mass Communication 1:4, 392-421, 1984.
- GROSSBERG, Lawrence. The In-Difference of Television. Screen 28:2, 28-45, 1987.
- GROSSBERG, Lawrence. Postmodernity and Affect: All Dressed Up with No Place to Go. Communication 10:3-4, 271-293, 1988.
- HARVEY, Irene. Derrida and the Ecology of Difference. Bloomington, Indiana University Press 1986.

POSTER, Mark. *Semiology and Critical Theory: From Marx to Baudrillard*. Teoksessa: SPANOS, W. & BOVE, P. & HARA, D.O. (eds.). *The Question of Textuality*, ss. 275-287. Bloomington, Indiana University Press 1982.

POSTER, Mark. *Foucault, Marxism & History. Mode of Production versus Mode of Information*. Cambridge, Polity Press 1984.

RYAN, Michael. *Marxism and Deconstruction: A Critical Articulation*. Baltimore, John Hopkins University Press 1982.

ULMER, Gregory L. *Applied Grammatology. Post(e)-*

Pedagogy from Jacques Derrida to Joseph Beuys. Baltimore, John Hopkins University Press 1985.

Jälkihuomautus: Ensio Puoskari lupautui alun perin laatimaan arvion Jacques Derridan kirjasta *Positioita*, mutta lopputulos olikin essee. *Tiedotustutkimus*-lehti julkaisee myös oppiaineen kannalta relevantteja esseitä, mieluummin kuitenkin tuntuvasti lyhyempiä kuin oheinen. – Päätoimittaja.